

Andrzej Buszko

WPLYW INWESTYCJI BEZPOŚREDNICH ORAZ FUZJI NA ZMIANY W HANDLU MIĘDZYNARODOWYM W LATACH 1990-2002

1. Wstęp

W latach 1990-2002 nastąpił wyraźny wzrost wartości oraz dynamiki zagranicznych inwestycji bezpośrednich. W 1990 r. wynosiły one zaledwie 331 mld USD, w 2000 r. osiągnęły najwyższą wartość prawie 1,3 bln USD, a w latach następnych ustabilizowały się na poziomie 750-810 mld USD¹. Zagraniczne inwestycje bezpośrednie (BIZ) w analizowanym okresie charakteryzowała duża koncentracja. Prawie 80% ogólnych inwestycji skierowanych do krajów rozwijających się trafiło tylko do 10 państw. Największym beneficjentem okazały się Chiny, które skupiły prawie 25% inwestycji, do Argentyny trafiło 18%, a do Korei Południowej – 15% całkowitych FDI. Podobny trend zaobserwowano wśród państw uprzemysłowionych. W tym wypadku współczynnik koncentracji był jeszcze większy. W latach 1990-2002 pięć państw zaabsorbowało 74% ogólnych BIZ. Głównymi importerami kapitałów okazały się: USA, Japonia, Niemcy, Francja, Wielka Brytania².

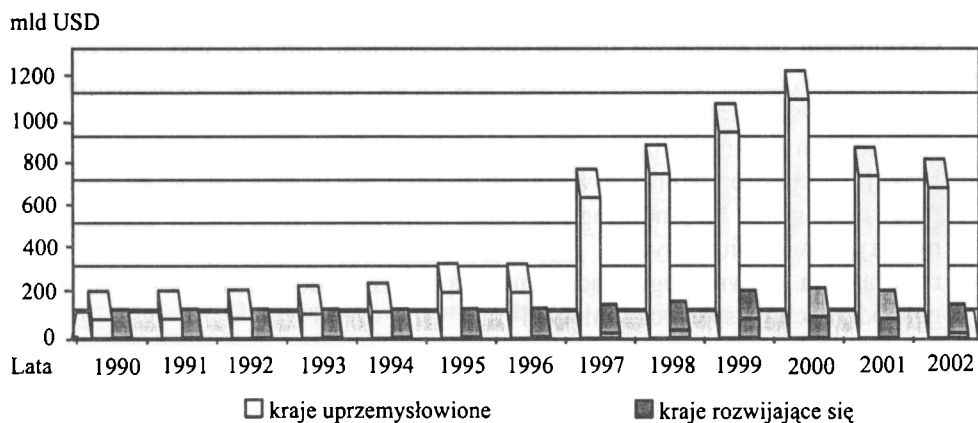
Drugim istotnym zjawiskiem był nie tylko sam fakt napływu zagranicznych środków, ale ich relacja w stosunku do PKB. Wśród krajów rozwijających się niespodziewanie wysoki współczynnik mierzony udziałem BIZ do PKB powyżej 10% uzyskało tylko pięć krajów (Wietnam, Tajlandia, Nikaragua, Azerbejdżan, Gwinea). Wśród krajów uprzemysłowionych tak wysoki współczynnik odnotowano tylko w Irlandii oraz Danii³.

¹ L. White, *What's Been Happening to Aggregate Concentration*, Working Paper no EC-02-03, Stern School of Business, December 3, New York University.

² E. Bergman, E. Fester, *Industrial and Regional Cluster: Concepts and Comparative Applications*, Regional Research Institute, West Virginia University, Morgantown 2002.

³ G. Blalock, *Technology from Foreign Direct Investment: Strategic Transfer through Supply Chain*, Haas. School of Business, Working Paper, Berkeley, California 2001.

Lata dziewięćdziesiąte przyniosły również bardzo dynamiczny rozwój rynku przejęć i fuzji. W 1990 r. wartość przejęć i fuzji wyniosła niespełna 85 mld USD, a w 2000 r. – już ponad 1,1 bln USD⁴. W 2001 r. nastąpił 45% spadek, natomiast w 2002 r. rynek osiągnął 695 mld USD. Wśród poszczególnych krajów wystąpiła znaczna dysproporcja; była ona znacznie większa aniżeli w wypadku bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Prawie 77% rynku przejęć oraz fuzji dotyczyło krajów uprzemysłowionych. Największą dynamikę zaobserwowano w latach 1997-2000. Obroty wzrosły się ponadpięciokrotnie – z niespełna 200 mld USD do 1,1 bln USD. W latach 1990-1997 obroty oscylowały w przedziale 90-110 mld USD⁵. Z tych względów – w porównaniu z poprzednimi latami – dekada lat dziewięćdziesiątych przyniosła zatem niezwykle wysoki poziom zmian własnościowych. Przez wielu analityków proces ten był określany jako „polityka wielkich przejęć”⁶.

Rys. 1. Wartość rynku fuzji oraz przejęć w latach 1990-2002 w mld USD

Źródło: obliczenia na podstawie Statistical Yearbook 2002, WTO, New York 2003.

Ogólny poziom fuzji oraz przejęć rozkładał się nierównomiernie. Największe zmiany dotyczyły głównie sektora usług, a w znacznie mniejszym stopniu produkcji. Jeszcze w latach 1990-1995 wartość fuzji i przejęć w usługach i przemyśle była zbliżona, oscylowała bowiem na poziomie 100 mld USD rocznie⁷. Jednak poczynając od 1997 r., sektor usług zaczął wykazywać znaczną dynamikę. Wartość przejęć i fuzji wzrosła z 200 mld USD w 1997 r. do prawie 900 mld USD w 2000 r. W przemyśle wartość wzrostu była zdecydowanie mniejsza i w 2002 r. wyniosła

⁴ UNCTAD 2001.

⁵ Tamże.

⁶ R. Hausmann, E. Fernandez-Arias, *The New Wave of Capital Inflows*, Inter-American Development Bank Working Paper, Washington 2001.

⁷ S. Evenett, *The Cross – Border Merges and Acquisition Wave of the Late 1990*, World Trade Institute, Bern, Switzerland 2002.

niespełna 250 mld USD⁸. Sektor usług został zdominowany (prawie 80% przejęć oraz fuzji) przez zmiany w transporcie, logistyce (magazynowaniu), łączności oraz w finansach⁹.

Należy zwrócić uwagę na podstawowe uwarunkowania rzutujące na wielkość, dynamikę zagranicznych inwestycji bezpośrednich oraz wartość fuzji i przejęć w latach 1990-2002. Kierunki oraz poziom inwestycji uzależnione zostały od odpowiedniej infrastruktury w krajach importujących kapitał. Z tego względu kraje rozwijające się skupiały niewiele ponad 15% całkowitych BIZ, ale aż prawie 80% BIZ kierowane było nadal do krajów uprzemysłowionych¹⁰. Rozwiązania instytucjonalne powinny być zbliżone do krajów eksportujących kapitał. Różnice stanowiły trudną barierę do pokonania. Zmiany, które nastąpiły w Polsce, dowodziły słuszności postawionej tezy. W latach 1990-2002 do Polski w formie inwestycji bezpośrednich napłynęło ponad 64 mld USD, czyli prawie 70% wszystkich nakładów skierowanych do Europy Środkowej i Wschodniej¹¹.

Czynnikiem sprzyjającym fuzjom oraz przejęciom firm był wykształcony rynek kapitałowy, który ponadto otwarty został na współpracę międzynarodową. Przez pojęcie współpracy międzynarodowej rozumie się taki stan, w którym:

- na lokalnym rynku kapitałowym notowane są zagraniczne podmioty;
- brakuje ograniczeń w przepływie kapitału;
- przedsiębiorstwa lokalne mogą zabiegać o pozyskanie środków z zagranicznych rynków kapitałowych;
- rozwiązania prawne regulujące rynek są zbliżone do metod stosowanych w gospodarkach wysoko rozwiniętych¹².

2. Cel pracy, przyjęte hipotezy oraz założenia

W artykule przyjęto dwa podstawowe cele, traktowane jako równorzędne. Pierwszy z nich dotyczy przedstawienia typowych zmian w obrotach handlu międzynarodowego, wywołanych inwestycjami bezpośrednimi oraz faktem przejęć i fuzji, które nastąpiły w latach 1990-2002. Drugi cel sprowadza się do określenia roli koncernów „ponadnarodowych” w wymianie i inwestycjach światowych.

Prywatni inwestorzy decydują o wielkości bezpośrednich nakładów. W związku z tym korzyści finansowe są podstawowym kryterium rozstrzygającym o uruchomieniu środków. Podobne kryterium występuje w odniesieniu do rynku przejęć oraz fuzji. Proces globalizacji jest zjawiskiem nieuchronnym. Poszczególne kraje, podmioty gospodarcze mają relatywnie łatwiejszy dostęp do rynków zbytu, surow-

⁸ B. Black, *The First International Merger Wave*, University of Miami „Law Review”, 54, 2003.

⁹ Tamże.

¹⁰ G. Gereffi, *The Value of Value Chains: Spreading the Gains from Globalisation*, IDS, Bulletin 32, 2001.

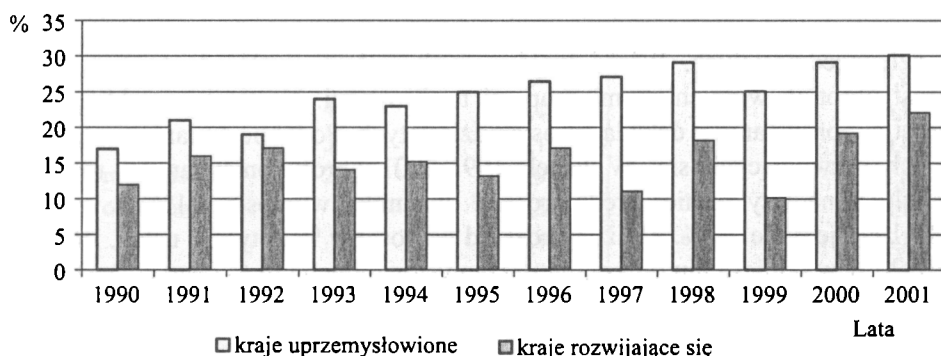
¹¹ Bilans płatniczy RP 2002, Wydawnictwo Narodowego Banku Polskiego, Warszawa 2003.

¹² H. Shatz, A. Venables, *The Geography of International Investment*, World Bank Research Paper, Washington 2000.

ców, technologii oraz kapitału. Jednak pomimo znacznych różnic następuje stałe ujednolicanie procedur regulujących współpracę międzynarodową. Wdrażane rozwiązania wzorowane są na metodach obowiązujących w gospodarkach wysoko rozwiniętych. Sprzyja temu działalność międzynarodowych organizacji, porozumień integracyjnych oraz zawartych dwu- oraz wielostronnych umów.

3. Rozwinięcie

W latach 1990-2002 nastąpiło wyraźne ożywienie w obrotach handlu międzynarodowego. Szczególnie trend ten widoczny w przedstawieniu relacji wartości obrotów do poziomu PKB (rys. 2).

Rys. 2. Relacja obrotów handlu międzynarodowego do poziomu PKB (%) w krajach rozwijających się oraz uprzemysłowionych w latach 1990-2001

Źródło: obliczenia własne na podstawie UNCTAD 2001.

W krajach uprzemysłowionych relacja obrotów handlu międzynarodowego do poziomu PKB wykazywała stały wzrost. W 1990 r. udział ten wyniósł 17,5%, a w 2001 r. osiągnął pułap 30%. Był to zatem prawie dwukrotny wzrost. Ponadto relacja ta nie podlegała znacznym wahaniom. Jedynie w 1999 r. udział obrotów handlu zagranicznego do PKB zmniejszył się z 28 (1998 r.) do 25,1%. Był to niespełna trzyprocentowy spadek. Sytuacja w krajach rozwijających się była odmienna. Analizowany udział handlu międzynarodowego charakteryzował się znacznie mniejszym poziomem wzrostu (różnica prawie 10%) oraz większymi odchyleniami. Brak było systematycznego wzrostu. Jedynie w początkowym okresie przypadającym na lata 1990-1992 zarysowała się tendencja wzrostowa w obrotach handlu. W 1990 r. udział handlu międzynarodowego do PKB wyniósł 12,1%, a w 1992 r. – 17,3%. W kolejnych latach odnotowano wahania w przedziale [–8 %; +9 %].

Znaczne zmiany odnotowano w obrotach usług, komponentów i części zapasowych oraz wyrobów gotowych.

W latach 1981-2001 zwrócił uwagę dynamiczny wzrost obrotów komponentami oraz częściami zamiennymi. Trend ten był szczególnie widoczny w dekadzie

Tabela 1. Dynamika zmian wybranych grup towarowych w obrotach handlu międzynarodowego w krajach rozwijających się oraz uprzemysłowionych w latach 1981-2001 w %

Grupy towarowe	Kraje uprzemysłowione		Kraje rozwijające się	
	1981-1990	1991-2001	1981-1990	1991-2001
Przemysłowe wyroby gotowe	10,6	7,2	5,1	5,9
Surowce	7,1	5,6	10,1	13,1
Towary rolnicze	3,7	2,9	8,9	10,9
Komponenty i części zamienne	8,1	18,5	2,2	7,1
Usługi	8,8	14,1	1,9	4,6

Źródło: obliczenia na podstawie UNCTAD 2001.

lat dziewięćdziesiątych. Wśród krajów uprzemysłowionych odnotowano 18,5% wzrost obrotów wymienionymi grupami towarowymi. Nastąpił ponaddwukrotny wzrost w porównaniu z dekadą lat osiemdziesiątych. Podobne zmiany wystąpiły w krajach rozwijających się. W latach 1991-2001 obroty omawianymi towarami wzrosły ponadtrzykrotnie. Średnioroczna dynamika wyniosła 7,1%, a w latach 1981-1990 jedynie 2,2%. Zbliżony rozkład wartości w % dotyczył usług. W latach 1991-2001 w odniesieniu do krajów uprzemysłowionych był to wzrost aż o 14,1%, a w krajach rozwijających się tylko o 4,6%. Uwagę należy zwrócić na spadek dynamiki obrotów przemysłowymi wyrobami gotowymi. W państwach uprzemysłowionych w latach 1991-2001 dynamika zmian wyniosła 7,2%. Był to ponad-trzyprocentowy spadek w porównaniu z dekadą lat osiemdziesiątych. W latach 1991-2001 w krajach rozwijających się odnotowano porównywalną dynamikę zmian w handlu wyrobami przemysłowymi. W wymienionym okresie nastąpił wzrost obrotów o 5,9%, a w latach 1981-1990 wzrost ten wyniósł 5,1%. W krajach uprzemysłowionych zmalała dynamika obrotów surowcami i towarami rolniczymi, w krajach rozwijających się natomiast odnotowaną nieznaczną tendencję wzrostową obrotami.

Interesująco przedstawiła się analiza importu zaopatrzeniowego. Na tle ogólnego importu jego dynamika była zdecydowanie wyższa. Proces ten odnosił się do krajów zarówno uprzemysłowionych, jak i krajów rozwijających się. W latach 1991-2001 dynamika importu w krajach rozwiniętych gospodarczo wyniosła 16,5%, importu zaopatrzeniowego natomiast była prawie dwukrotnie wyższa – 31,8%. W krajach rozwijających się wskaźniki wynosiły odpowiednio 12,1 oraz 27,1%¹³.

Import zaopatrzeniowy zasługiwał na szczególną uwagę ze względu na jego udział w ogólnej wartości sprzedanej oraz eksporcie. W krajach rozwijających się systematycznie wzrastał udział importu zaopatrzeniowego w sprzedaży ogółem

¹³ T. Moran, *Parental Supervision: The New Paradigm for Foreign Direct Investment and Development*, Institute for International Economics, Washington 2001.

oraz eksporcie. W latach 1991-2001 średnioroczna dynamika udziału importu w sprzedaży ogółem wyniosła 7,7%, a w eksporcie – 29,9%. W poszczególnych grupach towarowych udział importu zaopatrzeniowego wahał się w przedziale 0,7-56%. Największy poziom dotyczył części i podzespołów do produkcji środków transportu oraz wyrobów przemysłu elektronicznego, najmniejszy odnosił się do produkcji spożywczej (tab. 2).

Tabela 2. Udział importu zaopatrzeniowego w sprzedaży ogółem oraz w eksporcie w krajach uprzemysłowionych w latach 1999-2001 w %

Grupy towarowe	10 największych inwestorów BIZ		Pozostałe kraje uprzemysłowione	
	sprzedaż ogółem	eksport	sprzedaż ogółem	eksport
Budownictwo	5,6	7,2	4,4	7,1
Środki transportu	43,6	48,0	31,5	37,8
Części zamienne	41,1	56,1	27,8	29,1
Elektronika	38,9	45,1	33,1	40,4
Przemysł maszynowy	22,2	31,9	17,1	25,6
Przemysł odzieżowy	7,9	11,3	6,1	8,2
Surowce	4,5	6,4	4,8	6,2
Produkty spożywcze	0,7	0,9	3,5	3,3

Źródło: obliczenia na podstawie: F. Pryor, *Dimension of the World Wide Merger Wave*, „Journal of Economic Issues” 2001; *Global Economic Prospect and the Developing Countries*, World Bank, Washington 2003; World Trade Organization, Annual Report 2003, Geneva 2003.

Udział importu zaopatrzeniowego w sprzedaży ogółem oraz w eksporcie wyraźnie skoncentrowany został na czterech grupach towarowych:

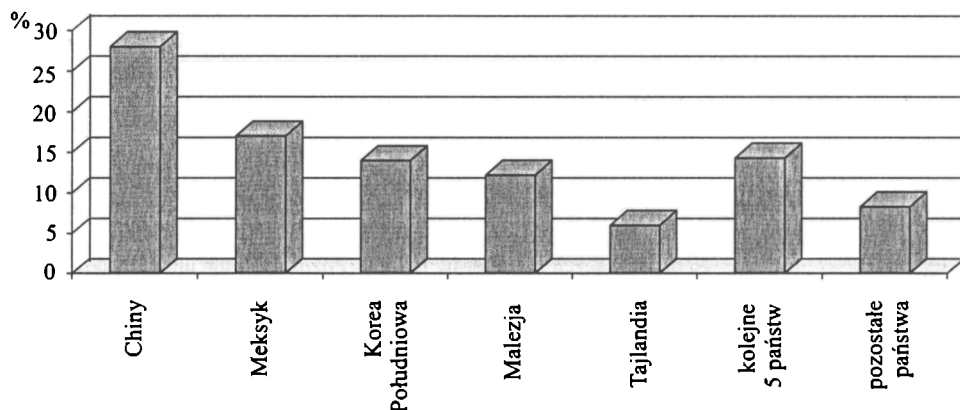
- środkach transportu,
- częściach zamiennych,
- elektronice,
- wyrobach przemysłu maszynowego.

Zaznaczyła się również znaczna dysproporcja pomiędzy 10 największymi inwestorami a pozostałymi krajami uprzemysłowionymi. Różnice dotyczyły czterech wcześniej wymienionych grup towarowych. Przykładowo udział importu zaopatrzeniowego części zamiennych w eksporcie krajów będących największymi inwestorami wynosił aż 56,1%, a w innych państwach rozwiniętych gospodarczo – prawie dwukrotnie mniej, bowiem 29,1%. W pozostałych wyrobach rozkład wyników był zbliżony.

Bardzo zbliżonym trendem do wymienionych zmian była koncentracja eksportu części zamiennych i podzespołów w krajach rozwijających się. Prawie 85% eksportu przypadało na pięć krajów.

Zdecydowanym liderem w światowym eksporcie części zamiennych pozostały Chiny (prawie 30%), udział Meksyku wyniósł 16%, Korei Południowej – 14,2%,

Malezji – 11,5%, a Tajlandii – niespełna 6%. Proces ten był trwałym zjawiskiem, utrzymywał się praktycznie na nie zmienionym poziomie od 1996 r.¹⁴

Rys. 3. Udział (%) wybranych krajów rozwijających się w eksporcie części zamiennych w 2001 r.
Źródło: Global Economic...

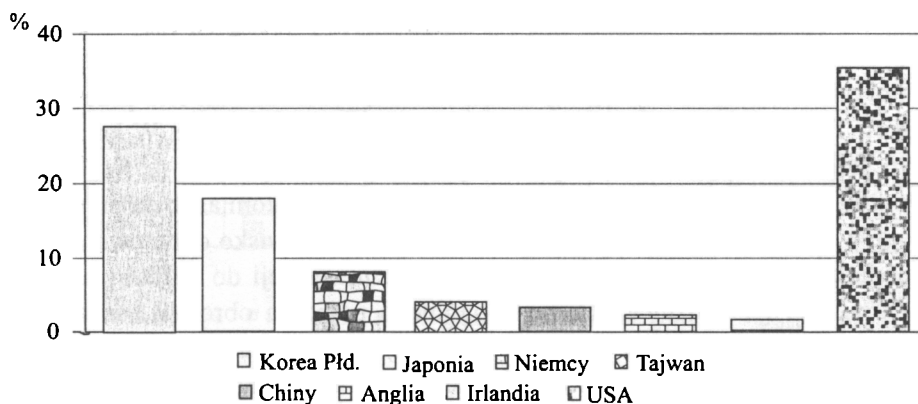
Swoistym uzupełnieniem do tych zmian był rynek samochodowy. Najwięksi producenci aktywnie uczestniczyli w aliansach strategicznych połączonych nie tylko z porozumieniami licencyjnymi, wspólnymi przedsięwzięciami, ale przede wszystkim ze wzajemnymi powiązaniami kapitałowymi. Wzajemne inwestycje koncernów samochodów w latach 1995-2001 wyniosły 4,7 mld USD¹⁵. Polityka przejmowania udziałów w zagranicznych przedsiębiorstwach doprowadziła do znacznego oddzielenia produkcji samochodów od rynków zbytu. Jeszcze w latach sześćdziesiątych firmy samochodowe w USA praktycznie 95% swoich mocy wytwórczych miały w Ameryce Północnej – podstawowym rynku zbytu. Lata dziewięćdziesiąte doprowadziły do weryfikacji obowiązującej strategii, produkcja została przeniesiona do wielu innych ośrodków.

Udział USA w produkcji koncernów amerykańskich zmalał do 37%, jednocześnie dynamicznie wzrosła produkcja w Korei Płd. do 28%, Japonii – 18%. Liczącymi się wytwórcami były Niemcy oraz Tajwan, na państwa te przypadało prawie 15% ogólnej liczby dostarczanych samochodów. Dywersyfikacja produkcji nie szła w parze z rynkami zbytu. Nadal najważniejszym miejscem sprzedaży pozostawała Ameryka Północna, na którą przypadało prawie 75% ogólnych dostaw rynkowych¹⁶.

¹⁴ F.Ng., A. Yeats, *Production Sharing in East Asia. Who Does What for Whom and Why?* Global Production and Trade in East Asia, Kluwer Academic Publishers 2001.

¹⁵ Automotive Industries, London 2002.

¹⁶ S.F. Baldone, F. Slogatti, L. Tajoli, *International Fragmentation of Production. Trade Flows and Growth*, materiały konferencyjne, marzec, Paryż 2002.

Rys. 4. Udział wybranych krajów w produkcji samochodów USA w 2001 r.

Źródło: S.F. Baldone, F. Slogatti, L. Tajoli, wyd. cyt.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne wpływały na zmiany w dynamice obrotów w handlu międzynarodowym krajów rozwijających się. Gospodarki, które absorbowały znaczne środki finansowe, wprowadziły reformy rynkowe¹⁷. Tempo reform bywało bardzo różne, ale fakt adaptowania rozwiązań gospodarki rynkowej był czynnikiem sprzyjającym. Przykładem były np. Chiny, które przez długi okres pozostawały pod wpływem zasad gospodarki centralnie planowanej. Zmiany, które nastąpiły, spowodowały, że Chiny w latach dziewięćdziesiątych stały się największym odbiorcą zagranicznych inwestycji bezpośrednich.

Analiza BIZ oraz zmian w dynamice obrotów w handlu międzynarodowym krajów rozwijających się dowodziła typowych zależności (tab. 3).

Tabela 3. Dynamika zmian w obrotach handlu międzynarodowego krajów rozwijających się w latach 1990-2001 w %

	Kraje rozwijające się		10 największych importerów BIZ [%]		Kraje rozwijające się, w których relacja BIZ do PKB jest >10%	
	ogółem [%]					
	1990-1995	1996-2001	1990-1995	1996-2001	1990-1995	1996-2001
Obroty ogółem	3,8	5,7	9,1	14,3	12,1	15,3
Eksport	1,1	2,4	4,4	6,2	7,4	10,9
Import	2,7	3,3	4,7	8,1	4,7	4,4

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Handbook of Statistics*, World Bank, Washington 2002; *International Trade Statistics*, WTO, Geneva 2002.

¹⁷ J. Campa, L. Golberg, *The Evolving External Orientation of Manufacturing Industries*, Working Paper 5919, National Bureau of Economic Research, Cambridge, Massachusetts 1997.

W zależności od wielkości bezpośrednich inwestycji zagranicznych zmieniała się dynamika obrotów handlu zagranicznego. Wśród 10 krajów rozwijających się, do których skierowano największy strumień FDI, dynamika importu przewyższyła eksport. Tendencja ta była trwała w całym analizowanym okresie. W latach 1990-1996 średnioroczny wzrost eksportu wyniósł 4,4%, importu – 4,7%. W latach 1996-2001 dynamika eksportu wyniosła 6,2%, importu natomiast była prawie dwukrotnie większa i osiągnęła poziom 8,1%. Przeciwnie zjawisko odnotowano w tych gospodarkach, w których relacja zagranicznych inwestycji do PKB była większa niż 10%. Pierwsza różnica dotyczyła ogólnego poziomu obrotów handlu zagranicznego. W latach 1990-1995 wyniosła 12,1%, w kolejnym okresie – 15,3%. Korzystnym zjawiskiem była przewaga eksportu nad importem. Dynamika eksportu w latach 1990-1995 wynosiła 7,4%, importu natomiast – 4,7%. W następnym okresie dynamika importu zmalała do 4,4%, eksport natomiast wzrósł do wartości 10,9%. Omawiane relacje były korzystniejsze od ogólnych wyników dotyczących krajów rozwijających się. Obroty handlu zagranicznego cechowała mała dynamiką wzrostu; w analizowanych okresach odpowiednio osiągała wartości 3,8 oraz 5,7%. Zwrócił uwagę nieznaczny wzrost eksportu z 1,1 do 2,4%, przy relatywnie większej przewadze importu – 2,7 oraz 3,3%.

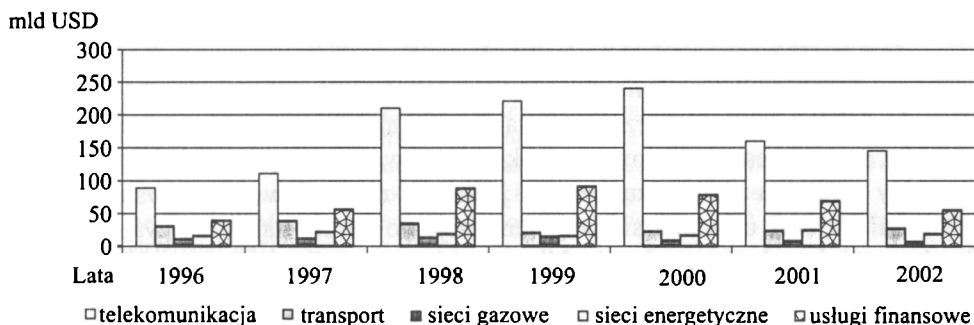
Zmiany w krajach rozwijających się, wywołane napływem zagranicznych inwestycji zagranicznych, upoważniły do wysunięcia następujących wniosków:

- zagraniczne inwestycje bezpośrednie spowodowały zwiększenie udziału w międzynarodowym podziale pracy;
- nawet wysoki poziom BIZ mógł przyczynić się do powstania trwałej przewagi w dynamice importu nad eksportem;
- korzystne zmiany odnotowano w tych państwach, w których relacja zagranicznych inwestycji do PKB przekroczyła 5%.

Działalność największych koncernów światowych w inwestycjach bezpośrednich nie odbiegała od ogólnych trendów. Znaczna dynamika BIZ wśród 50 największych koncernów wystąpiła w latach 1990-2000, średnioroczny wzrost inwestycji wyniósł wówczas 20,8%¹⁸. W dwóch kolejnych latach tempo wzrostu zmalało o 60%. Spadek był zatem nieznacznie większy niż w pozostałych inwestycjach. Analiza BIZ koncernów dowiodła pewnych prawidłowości. W latach 1990-1995 zwróciło uwagę to, że przeznaczono znaczne inwestycje na działalność produkcyjną. Ponad 70% ogólnych nakładów skierowano na rozwój produkcji przemysłowej. Od 1996 r. zaznaczyła się dominacja usług z udziałem prawie 60% kapitałów¹⁹.

¹⁸ J. Markusen, F. Rutherford, D. Tarr, *Foreign Direct Investment in Services and the Domestic Market for Expertise*, National Working Paper no 7000, Cambridge, Massachusetts 2001.

¹⁹ G.B. Navaretti, *Multinational Corporations and Global Production*, Centre for Economic Research 2001.

Rys. 5. Wielkość bezpośrednich inwestycji 50 największych koncernów skierowanych do sektora usług w latach 1996-2002 w mld USD

Źródło: obliczenia na podstawie *Global Economic Prospects...*; *Statistical Yearbook 2003*, WTO, Geneva 2003.

W latach 1996-2002 najwięcej środków w mld USD skierowano na telekomunikację oraz usługi finansowe (rys. 5). Przypadło na nie prawie 70% ogółu bezpośrednich inwestycji. Zdecydowanie mniejszym zainteresowaniem cieszyły się transport oraz sieci przesyłowe gazu i energii. Podobnie jak z ogólnym trendem, w latach 2000-2002 nastąpił spadek nakładów inwestycyjnych. Dotyczył on wszystkich zakresów usług. Dynamika obniżyła się o 40%.

Koncerny zagraniczne najchętniej inwestowały w krajach uprzemysłowionych. Na te rynki skierowano ponad 55% całkowitych środków²⁰. Istotnym rejonem okazał się również obszar Azji Południowo-Wschodniej, na który przypadło prawie 25% nakładów. W latach 1990-2002 ta proporcja utrzymywała się praktycznie na nie zmienionym poziomie.

Rozkład inwestycji doprowadził do swoistej tendencji. Pomiedzy firmami wchodzącymi w skład koncernu ustabilizował się udział obrotów handlu międzynarodowego wyrobami przemysłowymi. W latach 1995-2002 wahał się on w przedziale 40-45% całkowitej wymiany. Systematycznie wzrastał „wewnętrzny” obrót usługami. W 1990 r. udział handlu zagranicznego usług (pomiedzy członkami koncernu) wynosił niespełna 7%, w 2002 r. natomiast (pomimo ogólnego spadku inwestycji) wynosił ok. 25%²¹. Typowymi usługami były:

- transport (udział 65%),
- telekomunikacja (ponad 72%),
- ubezpieczenia i finanse (83%).

Udział powyższych grup w obrotach handlu międzynarodowego jest zbliżony do poziomu inwestycji bezpośrednich.

²⁰ M. Borrus, *International Production Network*, London, Routledge 2000.

²¹ *World Trade Organization, Annual Report 2003*, WTO, Geneva 2003.

4. Podsumowanie

Lata 1990-2002 wyróżniały się znaczną dynamiką zagranicznych inwestycji bezpośrednich oraz fuzji i przejęć. Była ona kilkakrotnie wyższa od dynamiki dekadę lat osiemdziesiątych. Inwestycje koncentrowano w wybranych krajach. Podstawowy strumień skierowany został jednakże do krajów uprzemysłowionych. Wykształciła oraz utrwaliła się więc tendencja do obrotu kapitałem wśród gospodarek rozwiniętych ekonomicznie. Nie w każdym wypadku kraje absorbujące kapitał potrafiły aktywnie włączać się w międzynarodowy podział pracy. Podstawową przeszkodę stanowiło ograniczanie reform rynkowych, rozwiązań typowych obowiązujących w krajach uprzemysłowionych.

Inwestycje zagraniczne przyczyniły się do zmian w obrotach handlu międzynarodowego. Spowodowało to również przeniesienie tradycyjnych ośrodków produkcji. Przykładem był choćby przemysł samochodowy, w którym nastąpiła poważna dywersyfikacja. Znaczny udział w produkcji miały ośrodki zlokalizowane w Azji Południowo-Wschodniej, ale podstawowymi rynkami zbytu pozostały nadal kraje uprzemysłowione. W krajach będących największymi inwestorami BIZ wzrósł udział importu zaopatrzeniowego. Proces ten dotyczył zarówno sprzedaży ogółem, jak i eksportu. Dostawy koncentrowały się na wybranych grupach towarowych, tj. głównie częściach zamiennych, środkach transportu oraz podzespołach i komponentach. Jednakże wymienione grupy towarowe dostarczane były na rynek międzynarodowy przeważnie z pięciu krajów rozwijających się. Kraj, który chciał aktywnie włączyć się w światowy rynek pracy, powinien znaleźć swoją niszę rynkową, zapewniającą:

- stały dopływ inwestycji zagranicznych;
- znaczną dynamikę eksportu, która pozwoliłaby na redukcję luki technologicznej i wpływy dewizowe.

Swoiste niebezpieczeństwo stwarzała koncentracja inwestycji oraz obrotów handlu zagranicznego. Największe strumienie przepływu towarów, usług i kapitałów dotyczyły krajów uprzemysłowionych. Brak ścisłej współpracy międzynarodowej (mierzonej poziomem BIZ oraz udziałem w handlu światowym) zagrażał powstaniem dwubiegunowego modelu gospodarki. Pierwszy – decydujący o inwestycjach oraz obrotach handlowych – utrzymywałyby i umacniał kraje uprzemysłowione, drugi – peryferyjny – tradycyjnie przypadałby krajom rozwijającym się.

Literatura

Automotive Industries, London 2002.

Baldone S.F., Slogatti F., Tojoli L., *International Fragmentation of Production. Trade Flows and Growth*, materiały konferencyjne, marzec, Paryż 2002.

Bergman E., Fester E., *Industrial and Regional Cluster: Concepts and Comparative Applications. Regional Research Institute*, West Virginia University, Morgantown 2002.

- Bilans płatniczy RP 2002, Wydawnictwo Narodowego Banku Polskiego, Warszawa 2003.
- Black B., *The First International Merger Wave*, „Law Review” 54, University of Miami 2003.
- Blalock G., *Technology from Foreign Direct Investment: Strategic Transfer through Supply Chain*, Haas School of Business, Working Paper, Berkeley, California 2001.
- Borras M., *International Production Network*, London, Routledge 2000.
- Campa J., Golberg L., *The Evolving External Orientation of Manufacturing Industries*. Working Paper 5919, National Bureau of Economic Research, Cambridge, Massachusetts 1997.
- Evenett S., *The Cross-Border Merges and Acquisition Wave of the Late 1990*, World Trade Institute, Bern, Switzerland 2002.
- Gereffi G., *The Value of Value Chains; Spreading the Gains from Globalisation*, IDS, Bulletin 32, 2001.
- Global Economic Prospects and the Developing Countries*, World Bank, Washington 2003.
- Handbook of Statistics, World Bank, Washington 2002.
- Hausmann R., Fernandez-Arias E., *The New Wave of Capital Inflows*, Inter-American Development Bank Working Paper, Washington 2001.
- International Trade Statistics*, WTO, Geneva 2002.]
- Markusen J., Rutherford F., Tarr D., *Foreign Direct Investment in Services and the Domestic Market for Expertise*, National Working Paper no 7000, Cambridge, Massachusetts 2001.
- Moran T., *Parental Supervision: The New Paradigm for Foreign Direct Investment and Development*, Institute for International Economics, Washington 2001.
- Navaretti G.B., *Multinational Corporations and Global Production*, Centre for Economic Research 2001.
- Ng F., Yeats A., *Production Sharing in East Asia. Who Does What for Whom and Why? Global Production and Trade in East Asia*, Kluwer Academic Publishers 2001.
- Pryor F., *Dimension of the World Wide Merger Wave*, „Journal of Economic Issues” 2001.
- Shatz H., Venables A., *The Geography of International Investment*, World Bank Research Paper, Washington 2000.
- Statistical Yearbook 2002*, WTO, New York 2003.
- Statistical Yearbook 2003*, WTO, Geneva 2003.
- UNCTAD 2001.
- White L., *What's Been Happening to Aggregate Concentration*, Working Paper no EC-02-03, Stern School of Business, December 3, New York University.
- World Trade Organization, Annual Report 2003*, WTO, Geneva 2003.

THE INFLUENCE OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT AND MERGERING IN INTERNATIONAL TRADE IN 1990-2002

Summary

The aim of this article is to present the changes caused by foreign direct investment and companies mergers. The period of 1990-2002 is analyzed. The activity of international companies is examined as well. The close attention is paid to the changes of foreign trade. The trends are compared among industrial and developing countries. Some developing countries utilized the changes to participate in foreign trade cooperation, but the others are still before such a process. The main part of foreign direct investment and trade are concentrated among developed regions.